

התורה והלאומיות.

„מדינת היהודים“ מאת הר"ר הרצל והעצדה הגדולה בבאול הסבו „פולמוס של קולמוס“ על עמורי הספרה הלועזית אשר לעניני ישראל וכביום קרב יעפרו המצודים והמתנגדים ערוכים למלחמה — על יסודות דברי ימי העולם וחקר תולדות ישראל, האתנולוגיה והכלכלה המדינית, על יסוד התנגרות גירא או הסכמה גירא ופוטנטי מלים בעלמא.

אחת המחברות, שנתפרסמו בנרון זה, היא המחברת „נאציאנאליורענטהוס“ להרב הגדול ר"ר משה גירימאן בוויין (לייפציג 18:7), אשר גם הוא התעורר לחות ירעתו על הרעה הלאומית ויוציא עליה את גור-רינו לחובה. ומפני שני טעמים נכבדים ראוי להאריך בבקרת המחברת הזאת: א) מפני אשר רבים ממהגרי הלאומיות הישראלית לקחו להם את הנחותיו של גירימאן ליסוד דבריהם, ויהי בעיניהם כעין „פוסק אחרון“ בענין הזה; ב) מפני שהתנגרותו נובעת ממקור חרש, אשר לא ירעהו כל המתנגדים הקורמים, כי היא מיוסדת — על התורה. „במחלוקת המפלגות השונות על אדות עתידותיהם של היהודים“ — יאמר בהקדמת מחברתו — „לא שתי הכרובים את לבם לרת ישראל ולא שאלו את פיה, בעור אשר רעתה צריכה להיות לא רק נשמעת בכל השאלות שבחיי היהודים, כ"א גם מברעת" (עמ' 6). ואנחנו היורעים את גירימאן ואת חכמתו, שעל ירה קנה שם בספרתנו, חשבנו על פי דבריו אלה, כי התנגרותו נוסדה על התנו ותורתנו למצוא במחברתו המון „ציטאטים“ נגד הדעה הלאומית, לקוחים מספרי התלמוד והמרששים, מן השלחן-הערוך והספרה הרבנית, אשר כל אחר מהם יהיה חזק ומוצק ולא יירא כל „ציטאט“ שכנגדו, לבל הפחות אכרנו למצוא שם את השבועה שהשביענו הקב"ה, כי „לא נרחק את הקץ ולא נעלה בחוכה“ (כתובות ק"א א'); את מאמר התלמוד „צדקה עשה הקב"ה בישראל שפורם לבין האומות“ (פסחים פ"ו ע"ב) או את ר' יוחנן בן זכאי, אשר לא שאל מאספסופוס קוסר את ירושלים יאת בית המקדש, את החפש המדיני והשלום, כי אם את „רבנה וחכמיה“ (גמין נ"ו ב'). — הראיה ההביכה ב"כ על מהגרי רעיון הלאומיות הישראלית והרגולה תמיד על לשונם ער אשר ישכחו בגללה מה שירוש התלמוד באותו מקום על מעשי ריב"ז. — אבל גירימאן השתדל להיות חרש בתכלית החרוש ומקורי במלא המובן, ויקח את כל ראיותיו מתוך כתבי-קדשנו, אשר ידנו כמשמשת בהם תמיד וחשבנו אותם ער עתה לקנינו הלאומי, יען שהם איצרים את ראשית היותנו לנו על פני הארמה, את קורות העת שבה נוצר ויתפתח רוח עמנו ע"פ ררכו, את המצות אשר נצטוונו אנחנו לשמור ולעשות ואשר קיום רבות מהן תלוי רק בשבת ישראל על ארמתו בארץ המיוחדת לו, והכפיים בתולדות הימים אשר נגרשנו מארצנו, בהבטחות הגבוים כי עור נשוב אליה ובהתחלת התקומות ההבטחה הזאת. ואת משפטיו יאכת ע"י כתובים, שהוא מפרשם ומבארם לפי הדרוש לחפצו, בעזרת תקן קטן בנוסח הבתוב או ע"פ פרושו של אחד מחכמי העמים, ויעלים עין מהכתובים המתנגדים לדעתו או יעתקו רק את מקצתם, באותו האיש שהוכיח, כי עבודת אלילים היא מצות-עשה מן התורה, שנאמר „ועברתם שם אלהים מעשה ידו אדם“ (דברים ד' כ"ח). בן יביא אסמכתא לדעתו כסדר תפלותינו, ואנחנו חשבנו אותן תמיד ללאומיות במלא המובן, כי בהן היה אלהינו על כי בחר בנו לעם סגלתו ונתמלל להגאל מן הגולה וכו', ע"ב יורנו, כי התמלות הללו אינן לאומיות בלל, כי „ציון היתה תמיד לישראל רק בנוי

מליצי וסבל עתידו של כל המין האנושי, ובמובן זה יש להבין את הבקשה ע"ד שיבת ציון אשר בתפלותינו" (עמ' 41). ולמען חזק את דבריו יותר יביא ציטאטים גם מספרי הכרית החדשה, אשר יסוד דעתה ושרשה נמצא בלטריו היהדות" (עמ' 34); אבל גם משם ברר רק את הנאות למטרות, כתובים הסומכים את דעתו, דבריו פולס ופתגמים אשר עשה, בדעותו להכניס את כל העמים תחת כנפי אמונתו, ויעש הנהות בנוגע ללאמיותו של כל הבא להאמין, אחרי ראותו כי רבים ידאים מפני הלאמיות הישראלית שהטביעה את חותמה על האמונה החדשה, ויעלים עין מכל אותם הכתובים המבליטים את הרגש הלאמי של ישוע בכבודו ובעצמו, כי בשלחו את תלמידיו לבשר את "הבשורה" צוה אותם ללכת רק אל היהודים (כתי ו' 1), או מה שהשיב לנכרית אחת אשר בקשה את ישועותו (שם ט"ו כ"ז) ועוד כאלה.

ויען אשר התנגדותו של גירדמן אינה מבוררת כל צרכה, ולא עוד אלא שהוא סותר דבריו עצמו באיזה מקומות וכתראה כפוסח על שתי הסעיפים, כגוטה לצד שכנגדו ובלתי מאמין במה שכתב; מפני שאין בל ערך מדעי למחברתו, הלוחמת נגד רעיון חדש ותנועה העוסרת היום בעצם התפתחותה בכלי-זיון הלוקחים סביב נשק של לפני שלשת אלפים שנה, ולא עוד אלא שהוא "סכתת את החרבות הנמצאות שם לאתים ואת החניתות למזכרות" ויוצא אח"כ למלהכה באותם האתים והסמורות ... לפיכך לא באתי לבקר בזה את כל פרטי המחברת, כי אם רצוני רק להוכיח עד כמה שטעו ויעקם את הכתובים וגם העוה בהבנת תולדות ישראל בזמן כה"ק, ולא ארבר בזה על יחס התורה להלאמיות באותן הראיות עצמן שהמחבר רוצה לחזק בהן את דבריו וגם בראיות דומות להן, ככלי לנגוע בעצם שאלת הלאמיות בישראל ובעמים.

דעת המחבר היא כדעת רבים אחרים כמוהו, כי האנטיסמיטיסם הוליד את התנועה הלאמית, כי לפני שלשים שנה לא ידע איש את הלאמיות הישראלית (עמ' 3), ומכילא מוכן כי אם אך יחדול האנטיסמיטיסם מקרב הארץ, אזי תפסק התנועה הלאומית מאליה, מפני שאין אנו מאמינים בבליין האנטיסמיטיסם כל זמן שלא תחלנה סבותיו, ואין לנו אפוא לדאוג על הפסק התנועה הלאמית בקרבנו, ע"כ נוכל לעבור בשתיקה על הדברים האלה, ומה גם אחרי אשר דעת המחבר החביבה עליו ועל חבריו ברעה, כי התנועה הלאמית בישראל נולדה על כרכי האנטיסמיטיסם והיא בנויה על הסתכלות שטחית ואין לה כל יסוד.

היהודים חרלו זה כבר מהיות לאם בארץ" (עמ' 4). את הדעה הזאת יביע המחבר כדבר ידוע ומפורסם שאינו צריך ראיה. אבל גם מלפנים, כאשר היו עוד בני ישראל לאם בארץ, בעת אלה "קורות ישראל עשו את דרכן כקורות העמים האחרים", היינו: "מראשית התישבות בני עמנו בפלשתינא עד שנחרכה ירושלים בפעם השנית, במשך כל ימי מלכות ישראל ויהודה, בימים שנראו בעמנו כל אותם החוויונות הנראים אצל כל העמים האחרים ואשר ידעית עצמם הלאמית בנויה עליהם, הלא הם: ארץ-מולדת משותפת, שפה אחת, אמונה אחת ומשפטים ומדות אחדים", גם אז כבר היה "הבדל גדול ויהי בנימו" בין מושג הלאמיות בישראל כאשר אצל כל שאר העמים. ואת ההבדל הזה יראה המחבר בשני חויונות: "מלחמות לשם כ"ו ש, שהיו עמים אחרים כמזרח: נמערב נוהגים להלחם, כדי להודיע לשכניהם את ידם התקיפה, ואשר אך הן מלאו את כל חייו רוחם, לא היו בישראל אלא כמחוז עובר בימי דוד ובימי החשמונאים, אף כי לא חסרה רוח גבורה גם לבני ישראל, כנודע לכל היוודע אף כיודיעה שטחית את דברי המלחמות המפורסות ככה"ק, מלחמות המכבים ומלחמות היהודים נגד הרומאים, ואם יצאו בני ישראל למלחמה על אויביהם יצאו רק כדי לשמור על עמדתם בדשות עצמם" (עמ' 7-8). והחווין השני הוא, כי "כל העמים הקדמונים ראו במלחמותיהם עבודות מאצולות ומרוכסות את נפש האדם וינהו אחרי תפארת מלחמה. ימעשי הגבורים נתנו חכר למשוררים אשר מלאו פיהם תהלתם וירוכסום עד למעלת אלהים, בעוד אשר שירת הגבורים של ישראל תשיר רק על גבורת ה', כה"ק יספרו לנו ע"ד ספר אשר אבר ושמו "מלחמות ה'" (במדבר כ"א י"ד), שאול אמר לדוד "היה לבן חיל והלחם את מלחמות ה'" "ש"א י"ח י"ז). בשירת הים אין כל זכר לפעולות משה כ"א למעשי ה', כי "ימיך ה' נאררו בכת, וימיך ה' תרעין אויב" (שמות ט"ו ו') יאמר שם המשורר, ואך בשירת דבורה (שופטים ה') יש זכר גם למעשי דבורה וכרך ייעל אשת חבר הקינן, אבל תהלת ה' הילכת לפניהם ושכחיו מלאים את השירה" (עמ' 12-9).

כל הבקי בתולדות ישראל ידע עד כמה לא נכונה דעת המחבר, כי בני ישראל לא נהגו להלחם מלחמות כבוש, כי מלבד מלחמות הכבוש אשר לחמו בימי דוד ובימי החשמונאים (כמו שכתב המחבר) ומלחמות הכבוש בימי יהושע ואחריו (אשר לא זכר המחבר) לחמו בני ישראל עוד מלחמות הרבה לשם כבוש, כמו שנראה מהמקורות המעטים הנמצאים בידע לחקר תולדות עמנו בתקופת כה"ה, כי בעל ספר מלכים יזכיר פעמים רבות, כי בספר „דברי הימים למלכי יהודה“ ובספר „דברי הימים למלכי ישראל“, ששניהם אבדו מאתנו ואינם, כתובים דברי מלך פלוני וכל „גבורתו“ ודברי מלך אלמוני, וגבורתו אשר עשה ואשר נלחם, המעידים כי אמנם לחמו בני ישראל מלחמות כבוש בכל שעה מוכשרת, כאשר יזכירו גם הכתובים המצויים על דיני מלחמות באלה (אשר חכמי התלמוד יקראו בשם „מלחמות רשות“) וגם הכתוב: „ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו“ (תהלים מ"ז ד'). אכנס נכון הדבר, כי מלחמות כאלו היו מעטות: כאד ולא התמידו בישראל כמו אצל שאר עמים גדולים וחזקים מהם, אבל אין לבקש סכת הדבר בדת ישראל או בתכונותיו הפרטיות, אלא באי-יכולתו, כרפוינו וכחסרון פנאי, כי היה לו לעמוד בכל עת על נפש עצמו ולהגן על חפשו מפני צר ואויב או להשקיט את סערת הרוחות והמרידות אשר פרצו בקרבנו, וגבורת בני ישראל חיתה על פי רוב רק למלחמת כגן ולא למלחמת תנופה, ובכל פעם מדי בא אויב בשערי ארצם עלתה כידם להחלישו ע"י שהתחבאו במערות ובחוחים או שהתכצרו במצודיהם על שני הסלעים, כנודע לכל הבקי במצבה הגיאוגרפית של פלשתינא, ואף צחוק יעשה לנו גידימאן בהביאו את הכתוב „לא מרכב מלה העמים חשק ה' כנס, כי שתי המעט מכל העמים“ (דברים ז' ז'), ובאברו שם כי „הזכירה מלה התורה את קטנותם של ישראל, כדי שלא תתפתח בהם כל גבהות לאמית“ (עמ' 21), וישכת את אשר הגיד מקורם לכן (עמ' 8), כי לא לחמו בני ישראל מלחמות כבוש, כאשור, בבל, פרס, יון ורומא, שהיו מפצים ופטישים לכל הארץ ... אולם נחפשה ונחקרה כתי וכלו בני ישראל לצאת למלחמת כבוש: במלך שלמה היה טרור שלש שנים לכונן את כסאו בדם מתנגדיו, אח"כ העסיק את עמו עשרים שנה בכנין בית-המקדש ובית זבול, מלבד שהעסיקם כאותו הזמן ואחריו בבנין ערים שונות, ובערות הפנאי נתן לנשים הילול, גם כסאו לא היה נכון בידו, כפי שאנחנו רואים מהמקפד ע"ד הדר הארומי, רוון כן אלידע יירבעם בן נבט; ואעפ"כ אפשר, כי נלחם הרבה עד שהיה, מושל בכל הממלכות מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים“ (מ"א ה' א'), אלא שדברי המלחמות ההן היו כתובים באותם הספרים שאבדו מאתנו, כמו: דברי שלמה, דברי נתן הנביא, נבואת אחיה השליוני, חזות יערו החזוה, דתבעם בנו, אשר בימיו נקדעו עשרת השבטים מעל יהודה ואשר בשנה החמישית למלכותו עלה שישק מלך מצרים למלחמה על ירושלים ומלחמה היתה בינו ובין ירבעם כל הימים, הוא לא יכל בודאי לחשוב ע"ד מלחמת כבוש, ואחרי מות רחבעם כבר היו בני יהודה נאלצים לעמוד על נפשם עד גלות הארץ. כן היה גם במלכות ישראל, כי מלבד שהיה לו למלך ישראל לעמוד תמיד על נפשו מפני מלך יהודה ומלבד המרידות הפנימיות, שהיו בממלכה הזאת לעתים לא רחוקות והושיבו כפעם בפעם משפחת-מלכים חדשה על הכסא, עוד היה עליו תמיד להלחם באויבים מן החיץ, אשר הדריכוהו מנחה בלי הרף, לא טוב מזה היה מצב היהודים בימי הבית השני, ואעפ"כ יצאו מלכי יהודה במשך השנים המעטות, משעה שפרקה יהודה עול סוריה מעל צוורה ער שהלחה ממלכת רומא להתערב בעסקיה הפנימיים ולשפוך עליה את ממשלתה, פעמים אחדות למלחמות כבוש— אף תלית הנצחון באלהים אינה כסמנת רק את ישראל, כי גם עמים אחרים תלו את נצחונותיהם במלהיהם, אם גם אילי כמדה פחותה כאשר עשו כזאת בני ישראל. והראיה שהביא המחבר משירת הים, כי לא נזכר בה שם משה, היא מופרכת מעקדה, יען כי משה לא הראה כל גבורה (לפי המסופר בתורה), ובכל כעשים מלא רק את רצון שולחו הגבוה, שהציל את ישראל שלא כדרך הטבע, ע"כ לא יכל להזכיר שם את שמו. לעמת כן הזכירה דבורה שמת בני אדם לשבה בשירתה, כמו שהרגיש המחבר בעצמו, ושם נמצא גם פסוק אחר, שאיננו מתאים כל עקר לדעת המחבר: „חדלו פרוזן בישראל עד שקמתי דבורה, שקמתי אם בישראל!“ (שופטים ה' ז'). כן נשארו בירגו שרידי קינה על כות שאול ויהונתן, שהיתה בתוכה באחד הספרים אשר אבדו מאתנו, זה „ספר הישר“ (ש"ב א' י"ח), ושם נמצא כתוב: „מדם חללים

מחלב גבורים קשת יהונתן לא נשנו אהור וחרב שאול לא תשוב ריקם" — שיר גבורים לפי נוסח כל העמים האחרים!

"כל העמים הקדמונים נתהוו ע"י המלחמה, גרלו על ידה ויאברו על ירה, היא מלאה את חייהם מתחלתם ועד סופם, היא הלהיבה את הרוח הלאמי, באור אִשָּׁה חממו את הרתוק הכרתק ומקשר את כל אישי האומה ובה שרף לאם אחר את בית מלכותו של הלאם השני. לא כן ישראל! הוא לא היה לעם ע"י חרב, לא יסר את לאמיותו על רם וברזל, כי לא אחרי מלחמה גדולה, בהקבץ בני ישראל לאכול שלל האויבים לעיני שבויים אסורים, אלא במדבר — כרתו ברית את אלהיהם, ושם קרא משה: "הסכת ושכע ישראל, היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך!" (עמ' 14—18).

הדברים האלה, הנשמעים כדרשה יפה, אין לאל ידם להוציא את המעשים מידי פשוטם, כי כל אשר ספר המחבר על התהוות העמים הקדמונים האחרים היה גם בישראל, כי לא במדבר היו ללאם, אלא בארץ כנען, אחרי אשר נכבשה כל הארץ לפניו, אחרי אשר "הניח ה' להם מסביב ככל אשר נשבע לאבותם ולא עמד איש בפניהם" (יהושע כ"א מ"ב) ואחרי אשר הרגו שלשים מלכים ואחד וירשו את ארצם, אך אז, אחרי מלחמות גדולות ועצומות כאלו, היו לעם. ואם תאמר, כי כשם ששונות היו תכונות הלאם הישראלי מתכונות שאר העמים בכל ענין כן היה גם בדבר הזה ובטרם היתה להם מדינה מיוחדת כבר היו לאם ככל הלאמים אשר בארץ, א"כ מאין לו להמחבר כי חדלו עתה מהיות לאם? — ואם תאמר, כי באותו הזמן כבר היה ישראל לעם, מפני שכבר היתה לו מדינה מיוחדת, זו כמלכת סיוחן ועוג אשר כבש במלחמה, הרי נוסדה גם לאמיות ישראל, על דם וברזל, כי לא מסרו סיוחן ועוג מרצון עצמם את ארצות ממלכתם לישראל והלכו להם, וצבאותיהם לא כחו, "בנשיקה" — כי רק אחרי מלחמה כבדה עלתה בור בני ישראל לנצחם, להשמידם ולהרגם לפי דרב.

המחבר הנכבד שואל: "איך התפתח יחס ישראל לשאר העמים ולכל האנושיות כלה?" והוא משיב לאמר: "מושג הלאמיות הטבעית של העמים הקדמונים היה זר לישראל, המושג הזה לא מצא לו מקום אצלו ולא נתגדל בקרבו, אחרי אשר נשמטה אצלו פרטיותו של היחיד ושל הצבור מפני האלהות" (עמ' 15), ואת דעתו זאת יחוק בראיות מכתובים, שכל הכנס אינו אלא להודיע גבורת אלהי ישראל לכל העמים ושהם באשרים את ישראל על כי בו בחר אלהיו לעם סגולתו, ואשר כל קורא היודע ומבין את פרוש המלות שיקרא יראה בם את הלאמיות הבולטת מכל אות, את רוממות אלהי ישראל על אלהי שאר העמים, כי "כל אלהי העמים אלילים" ואך אלהי ישראל הוא האלהים האמת, לו רומיה תהלה והכתר והכבוד ויאם רק לעמו הנבחר. וכן הכתובים הללו רוצה גידימאן להוכיח, כי לא השגיתו בני ישראל בהבדלים אשר כמקרה יסודם, כמו: יחש המולדת, המוצא וכו' (עמ' 17), וכן הכתוב: "בהנחל עליון גוים בהפיריו כני אדם יצב גבולות עמים לכספר בני ישראל" (דברים ל"ב ח') רוצה המחבר לראות בדרך דרש, כי כאשר הנחיל העליון את הגוים והפיר את בני האדם לגבולותיהם נתן נחלה גם לבני ישראל המעטים, וכדי שלא יטעה השוכע זאת ויחשוב, כי אפשר לו לישראל לראות: בומן מן הזמנים את "תעודת חייו" בנחלת ארץ ולהיות קשור ומחובר לאדמתו, הוסיף הכתוב: "כי חלק ה' עמו, ועקב חבל נחלתו" (שם שם ט'). ומנקודת המבט הזאת, שמטנה נראה כי "יותר משישראל נוחל הוא נחלה", ולא עוד אלא שהוא נחלת ה', לא יכלו להולד בו — לרעת גידימאן — תכונות לאמיות פרטיות ומיוחדות לו לעצמו ולא התפתח בו מושג "אורחיות מפני הולדה" (אויטאקטהאנטיע) ומושג "חוקת הישיבה בארץ" (אבארייניטיאט) ויליד המקום לא לבש גאות לעמת הגר שהתישב בארצו (עמ' 18).

בנוגע ליחס היהודים אל בני העמים שהתישבו בתיכם בימי הבית השני אין אתנו יודע אל נכון. אין כל ראיה מוכיחה כי לא התנהגו את הנכרים הללו כדרך שהתנהגו כל העמים האחרים בימים ההם את הנכרים אשר באו לגור בתוכם, ולא עוד אלא שיש ראיות מוכיחות, כי כל הימים שהייתה יד היהודים תקיפה בא"י בומן הבית השני היו כופים את הנכרים הבאים להתישב בארצם, שיתקבלו עליהם את דת ישראל, וגם כשכבשו איזו מדינה לא סבלו את אפונתם

של אזרחי המדינה ההיא, ויאלצום להכנס בברית דת ישראל, וכי מלבד שכפו היהודים את הגרים ואת יושבי הארצים הנכבשות לפנייהם להמרת הדת, לא התהלכו את הנכרים באהבה ובחמלה, נוכל לראות מרוח הנקמה אשר לבשה את בני העמים ההם בסוף ימי הבית השני, כי עזרו להרומאים להרוג ולאבד את היהודים. ויחס ישראל לבני העמים שכאו לגור בתוכה בימי הבית הראשון נוכל ללמוד ממעשה שלמה, שעשה את כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל לסְפָלִים וחיצובם בהר (דה"ב ב' י"ז). כן לא נבוגים דברי גידימאן הרוצה להוכיח, כי לא היו בני ישראל קשורים ומחויבים לאדמתם, כי כפי שאנחנו רואים מכה"ק יוצא לנו, כי בהגרשם מעל אדמתם, כעונותיהם ובעונות אבותם" קוּו תמיד על גאולתם ולא הסיוח דעתם מכנה אף רגע; המִסְפָּגִים הללו לא ידעו את תורת חכמי אשכנז על אדות, התעורה הגדולה אשר לישראל כגולה, ותהי הגלות חשוכה בעיניהם כעשן חמור בער עונותיהם, על כן היה תמיד אריר כל הפצם ומשאת נפשם לשוב אל ארץ אבותיהם, והתשוקה הזאת קָפְצָה פעמים רבות בכה"ק — למן תפלת שלמה, שאמר: "וסלחת לחטאת עמך ישראל והשבותם אל האדמה אשר נתת לאבותם" (מ"א ח' ל"ב) ועד עמוס, אשר חתם את נבואתו לאמר: "ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם" (עמוס ט' ט"ו), — ובהאמינם באמונה שלמה, כי "יסורים ממכותם עונותיו של אדם", לא חדלו מהאמין בגאולתם ... אם לא היה מושג "אזרחות מספאת הדרה" ומושג "חוקת הישיבה במדינה" שזרר בישראל (אף כי אין ראיה להוכיח זאת בהדיא) יש לדעת, כי בני ישראל לא יכלו לחשוב את עצמם לאוטונומיים מעולם, יען כי באו לשכת "בערים גדולות וטובות אשר לא בנו ובכתים מלאים כל טוב אשר לא מלאו" (דברים י'), ובמשך ימים רבים לא יכלו להוריש את בעלי הערים והכתים ההם (שופטים א'), "אשר הניח ה' לנסות כם את ישראל" (שם ג') ואשר הזכירם כלי ספק בכל יום תמיד, כי אין להם זכות ושיבה בארץ הזאת וכי, "למטים הם שבכשו ארצות שבעת עמים", והמצב הזה האריך כפי הנראה עד ימי שלמה, אשר עשה את, כל העם הנותר מן האמורי וכו' אשר לא יכלו בני ישראל להחרימם למס עובד" (מ"א ט'). — וכפי הנראה לי לא הסתפק עיר שלמה בזה, כי השתדל להשמיד את האנשים הללו מקרב בני ישראל וכרם מן הארץ, כי לא נמצא שהתעוררו בימי הלוק ממלכות יהודה וישראל והמלחמות התדירות שהיו כיניהן, כמו שהתעוררו בני הנכר בסוף ימי הבית השני.

"כארבעים ותשעה (?) מקומות בתורה נצטוו ישראל על משפט הגרים וזכויותיהם, והדבר הזה מראה לנו, כי לא היתה תעורת חייו של ישראל קשירה לאדמתו ולא הוגבלה בזכות המקום והלאם, אלא שהשקפתו ושאוותיו היו נוטות לענינים נעלים מאלה, לענינים נצחים ומביאים טובה לכל הכלל בלוי, אך זאת היתה ארץ-מולדתו של ישראל והיא שימרה את תכונותיו המיוחדות" (עמ' 19). בגמרא (ב"ב ג"ט ב') אמרו, כי בשלשים וששה מקומות התורה על משפט הגר ולדעת אחרים בארבעים וששה, ואני לא כאתי להכריע בזה כי חשב את המקומות האלה שבתורה ביתר דיוק, גידימאן או חכמי התלמוד; אבל חפצי להגיד, כי רוב המקומות שכם ידבר על "חקה אחת ומשפט אחד לגר ולאזרח", שרוצים להוכיח מהם שווי זכויות הגרים בא"י, וידברו רק בענינים דתים בלבד, כי אחרי אשר אסרה התורה לכלל הגרים לעבוד את אלהים על אדמת א"י, הרשתה להם להקריב קרבנות לאלהי ישראל, ואך בעשרה מקומות מאלה יצוו כדיוק על משפט הגרים וזכויותיהם האנושיות. המחבר הנכבד רואה בהכפלת המצוה הזאת פעמים רבות אות לסיבת אשר משלה בישראל במדה מדובה מאד, ואני רואה בזה את ההפך, כי הדבר שהכריח את נותן התורה להרבות דברים במצוה זו ולהזכיר כפעם בפעם, "כי גרים הוייתם בארץ מצרים" יראנו, כי שבחו בני ישראל ולא אבו, "לדעת את נפש הגר", וירבו להונתו, להטות משפטו וללחצו בכל האמצעים האפשריים. והלחיצה הזאת התחילה בכפיה להמיר את דתו אשר נולד בה ברת הארץ שבא לגור בתוכה (ובודאי נמצא גם בקרב הגרים הללו אנשים אשר מסרו נפשם, "על קדוש שם אלהים" ואשר צעקו חסם על "גזרות ש"ד"....) עד ששמום למס ויתנום לעבדים (כמעשה שלמה שהבאתי לעיל).

ישעיה השני" — יאמר המחבר — אשר נבא אחרי תרכן הארץ, כעת שלא היתה כבר מדינה לישראל, לא ראה את "תעודת" ישראל בתקומת הארץ, אם גם לא אברה תקותו בדבר

הזה, אלא בחמלתו על האנושיות, המתרוממת על כל נבולות המקום והלאם (עמ' 19). — פתחתי את ספרו של הנביא הזה וקראתי בו בעיון ובשום לב ולא האמנתי למראה עיני, ואשוב ואקרא ואשנה ואשליש, וככל פעם ראיתי את ההפך מרברי גירימאן. כמעט בכל פרק שברברי הנביא הזה נמצא את ההבטחה בשם ה', כי יקבץ את נרחי עמו ישראל וישיבם ויטעם על אדמתם, והאמונה בשיבת ישראל לארצו תתקפה כ"כ עד אשר יקרא בקול: „צאו מבבל, ברוחו משרדים בקול רנה!" (ישעיה מ"ח כ'), אבל היציאה בלבד אינה מספקת לו, ע"כ יאמר לישראל במקום אחר: „ובנו בני נכר חופותיך ומלכיהם ישרתונך, ופתחו שעריך להביא אליך חיל גוים ומלכיהם נהגוים; בי הגוי והממלכה אשר לא יעברוך יאברו והגוים חרב יחרבו" (שם ס' ו'—י"ב). אם זאת היא, הפעלה על האנושיות" — לא אדע.

בימים הקדמונים התגאה כל אדם להיות „בירגער" לאיזה „שטאט" והתרחבותו של השטאט היה כל חפץ „פוליטיק". לשלשת המושגים המרכזיים הללו (בירגער, שטאט, פאליטיק) אין כל שם כשפת עבר, אשר יסמין אותם אף על צר השאלה, וזה חסרון שאינו בא במקרה, כי הוא מחאה נכורה ונמרצה נגד הדברים האלה, אשר היו אריר כל חפץ הארס בימים ההם. ומחאה הזאת מצאה לה מקום בפרק פ"ו שבתהלים (לפי פירושו של עזראלר ולא לפי פשטות הכתובים) וקצת במיכה ד' ובישעיה כ' („והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו" וכו'). ומכאן אתה למד, כי „אם זאת היתה תשוקת ישראל, אם שאף אל השלום הכללי והתערבות העמים, וירא בתעורתו על הארסה להחיש את הכצב הזה, הלא נראה כי לא ראה ישראל בהשלמת ידיעה לאמית מיוחדת ונבדלת את שלום העמים בכלל ואת שלומה הוא בפרט" (עמ' 23—22).

אמנם נכון הרבה, בי להמושג „פוליטיק" כמובנו של עכשו אין כל שם בשפת עבר, אבל אפשר שהיה נמצא כמותם הספרים אשר אכרו מאתנו, כי כה"ק הנמצאים בירינו מלאים בקדם רק פואווייה, דברי נבואה ושירה רוממה, שמהם נוכל ללמוד היטב את תולדות הקולטורה הלאומית ואין להם כל יחס וקשר אל המושג „פוליטיק". אבל שני המושגים האחרים (בירגער ושטאט) ישנם בכה"ק, והיינו: השם „מכלכה" למוכן „שטאט" והשם „אורח" למוכן „בירגער". האמת נתנה להאמר, כי אפשר לו לפילולוג מתעקש לערער על תרגום המוכן „שטאט", אבל השם „אורח" למוכן „בירגער" לא יוכל לזוז מפירושו, אף אם יתעקשו המתעקשים ויתפלגו הפילולוגים ספה שרצו. אולם לו נניח, כי אין כל שם בכה"ק לשלשת המושגים הללו, גם אז לא נוכל לאמר, כי החסרון הזה הוא מחאה נגד עצם המושגים, כשם שאי אפשר לאמר, כי טפני שאין בכה"ק שמות להמושג „קולטור, בולדונג, אויפקלָרונג" ועוד כאלה, הרי זה מוכיח שהיהדות היא מחאה נמרצה נגד המושגים הללו.

בפרק השלישי והרביעי ידין המחבר על התפתחות הרעיון הלאומי בישראל ע"פ השתלשלות ההיסטוריה, ויעשה סך הכל" מכה שכתב במחברתו. רוב הדברים הנאמרים שם הם דברים של טעם, אם כי אי אפשר להסכים לתוצאותיהם, כי היהודים אשר ישבו מחוץ לא"י (כונתו על גלות ירושלים אשר באלכסנדריה של מצרים) מלאו את „תעורת" ישראל בקרב העמים, כי ע"י דעותיהם החלישו את ממלכת דומא (אם גם ירוע ומפורסם לכל בר בר רב, כי לא דעות היהודים החלישו את ממלכת רומא), עד אשר מצא לו סיגיקא מקום להתאונן על המגצחים אשר נתנו חקים ומשפטים למנצחים". ובה דברי גירימאן כמקום ההוא: „הפרקים הנכבדים שבתולדות ישראל בגולה יצטינו ע"י השמות פילון, סייכוני ובן-סנחם. האנשים הללו לא היו רק נושאי דגל היהדות, כי הם השפיעו מאורם גם על התפתחותה של תרבות הדרם" (עמ' 37). עד כמה היו השנים האחרונים „נושאי דגל היהדות" לא אדכר כזה, כי לפי שעה לא נתכרד עוד אצלי אם צדקו שר"ל וסמולנסקין במלחמתם נגדם או לא, אבל הראשון לא היה בודאי „נושא דגל היהדות" וגם לא יכל להיות, יען אשר לא ידע את היהדות כמקורה הראשון, אלא מתוך כלי שני, וכל כחו לישראל היה רק במלחכת דברים נגד שונאי היהודים ותו לא. שם יתלחכ המחבר לכבוד „מלכות השמים" ורואה את „תעורת" ישראל בטמיע, כי ככל דור ודור ידעו היהודים לכוון את חפציהם אל מצעם ימקום ולהסתגל אל החיים אשר

סביבם עד שהתמזגו באותו מקום ויתערבו בתוך העם שישיבו בקרבן, ויהיו יוניס ביון, פרסיס כפרס, ערבים ערוב וכו'. — ואם הנך, למשל, בן העיר ט ש ר נ ו כ י ן אשר בבוקובינה, שהיא מקום מושב ארבעה לאמים שונים (פולנים, רותנים, אשכנזים ורומנים), ואינך יודע על איוה לאם מאלה תתלך, גם אז יש לך רפואה ברבוי פולוס השליח, המוכאים במחברתו של גירדמאן למופת, שאמר: „הכל לכלם נהייתו“ (אגרת א' אל הקורביתים ט' כ"ב). ע"ב היה פולני, רותיני, אשכנזי ורומני כאחד, רק לא יהזרי, אעפ"כ לא ידרוש המחבר, כי יטמעו היהודים בין העמים, כי בן נצטוינו פעמים רבות לבלתי לכת „בחקותיהם“, ואין חפצו אלא שיטמעו העמים וכו' והיו לעם אחד וכני ישראל מושלים עליהם ברוחם וכבח אלהיהם. הדברים האחרונים לא נאמרו אכנס מפורש, אבל הם נשמעים ככלל רברוי (בעמ' 26), שאי אפשר להכניס כאופן אחר, וגם מן הכתובים שהוא מכיא בתור ראייה לדבריו, כמו: „כי ביתי בית תפלה יקרא לבל העמים“ (ישעיה ג"ו ז') ומן התפלה לר"ה: „או"א מלוך על כל העולם כלו בכבודך וכו' יואמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל סלך ומלכותו ככל משלה“.

ומכין רברוי שם נראה את גדל חבתו לישראל, כמו באמרו: אם אנטיוכוס האשקלוני, רבו של ציזיר, ראה את יפי המדות וטהרן, בקשר שבין איש לרעהו, בהתאחדות חברת האדם וברגש האהבה לכל המין האנושי, אין זאת אלא דרשה יפה כלבר, אשר לא מצאה לה מסלות מחוץ לחומת בית-המדרש (עמ' 81), בעוד אשר כתובים שנאמרו בכה"ק לטהרת המדות בישראל עומדים אצלו למעלה מכל ספק, כי נשמרו ונעשו בדיוק בכל הכתוב בספר, אף אם יש ידים מוכיחות, כי מצות רבות ברברים שבין אדם לחברו לא נתקמו, כמו שנראה ממעשה שהיה בימי המלך צדקיהו, כי כרת ברית את כל העם „לשלה איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה“ (ירמיה ל"ד). מצוה שנצטוו עליה בני ישראל בתורה ולא קימוה עד העת ההיא וגם אז „שבו אח"כ ושיבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו הפשיעם ויכבשום לעבדים ולשפחות“. שם יתן לנו המחבר את סכום דעתו בשאלה שהוא עוסק בה, לאמר: „השם יהדות לאמית והתנועה הנקראת בשם הזה סותרים יחרו, כי היהדות לא תוכל לתמוך על המשגשג הלאמיות של העמים מפני תעודתה ההיסטורית, וביחוד אי אפשר לה לסבול תנועה כזו בעצם גופה, בהיות כל מטרתה לבטל את הפרטיות הלאמית ולעבוד בכל מאמצי כח, כדי לאחד את כל העמים למשפחה אחת“ (עמ' 86), „כי ילמדו היהודים לדעת את הלאמיות עליהם לשבוח את התורה, את הנביאים, את התהלים ואת ההיסטוריה, המצויים להם עתיד אחר מאשר תוכל התחיה הלאמית לתת, עתיד שהוא גם עתיד כל האנושיות“ (עמ' 40).

כסוף רברי עלי להודיע עוד את הקורא, כי הר"ר גירדמאן יתנגד רק להתנועה הלאמית ולא לתנועת הישוב (שהוא קוראה בשם „תנועה ציונית“), ויותר שהוא מהלל את המשתדלים לשום מפלס לכל אותם האנשים, אשר „קשה להם מלחמת הקיום בארצם והנם נאלצים לעזוב את משכנותיהם ולהתגהל באחת הקולוניות בא"י או במקום אחר“ (עמ' 89), עור ישבח את התישבות היהודים באה"ק כשהיא לעצמה בתור „מעשה טוב וישר ופעלה צודקת“ (עמ' 40).

גרשם באדר.

לבו.

